

PATERICUL MARE

APOFTEGMELE PĂRINȚILOR PUSTIEI - COLECȚIA TEMATICĂ

ISBN 978-606-583-000-2

DOI: 10.5281/zenodo.5000000

EAN 9786065830002

www.libris.ro/parericul-mare-apoftegmele-parintilor-pustiei-colectia-tematica

9786065830002

Traducere, introducere și note

Pr. Prof. Constantin COMAN

„Pătericul Mare este înseamnat ca un părinte deosebit de binecuvântător, care încurajează, consolă și încurajează, împărtășind cu credincioșii său cunoștințele și experiențele sale spirituale și ascetice, precum și sfaturile și urmările sale de viață spirituală.”

„Pătericul Mare este înseamnat ca un părinte deosebit de binecuvântător, care încurajează, consolă și încuragează, împărtășind cu credincioșii său cunoștințele și experiențele sale spirituale și ascetice, precum și sfaturile și urmările sale de viață spirituală.”

„Pătericul Mare este înseamnat ca un părinte deosebit de binecuvântător, care încurajează, consolă și încuragează, împărtășind cu credincioșii său cunoștințele și experiențele sale spirituale și ascetice, precum și sfaturile și urmările sale de viață spirituală.”

Editura Bizantină

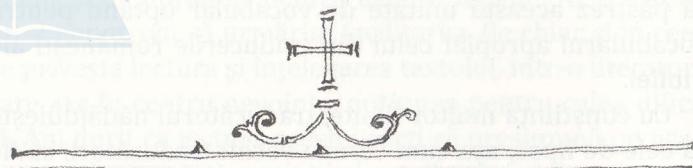
Cuprins

Notă asupra ediției	9
Monahismul, răspunsul desăvârșit al omului la iubirea lui Dumnezeu	22
Prolog la cartea bătrânilor stareți, numită Rai	111
Capitolul I - Îndemn al sfinților părinți pentru înaintarea în desăvârsire	117
Capitolul II - Că trebuie să urmărim liniștirea cu toată silința	209
Capitolul III - Despre străpungerea inimii	239
Capitolul IV - Despre înfrânare și că nu numai la mâncăruri se are în vedere, ci și la celealte mișcări ale sufletului	285
Capitolul V - Diferite povestiri spre întărire în războaiele ridicate în noi de desfrânare	326
Capitolul VI - Despre neagonisire și că trebuie să ne păzim și de lăcomie	380
Capitolul VII - Diferite povestiri care ne întăresc în răbdare și bărbătie	400
Capitolul VIII - Despre a nu face nimic spre arătare	458
Capitolul IX - Că trebuie să te păzești a nu judeca pe nimeni	481
Capitolul X - Despre darul deosebirii	503
Capitolul XI - Despre aceea că trebuie în toată vremea să avem trezvie	611
Capitolul XII - Despre a ne ruga neîncetat și cu trezvie	643
Capitolul XIII - Despre aceea că trebuie să-i primim pe străini și să-i miluim cu voie bună	654
Capitolul XIV - Despre ascultare	683
Capitolul XV - Despre smerita cugetare	701
Capitolul XVI - Despre a nu răspunde răului cu rău	779
Capitolul XVII - Despre dragoste	797
Capitolul XVIII - Despre cei ce văd cu duhul	822

Capitolul XIX - Despre făcătorii de minuni	885
Capitolul XX - Despre viețuirea virtuoasă	900
Capitolul XXI - Dialog între Bătrâni Sfinți cu întrebări și răspunsuri	922
- Apoftegmele celor care au îmbătrânit în nevoință și care arată pe scurt desăvârșirea virtuții lor	930
Capitolul XXII - Despre cei doisprezece pustnici	934
ANEXĂ - Prolog despre viața și nevoințele fericitelor părintilor noștri	951
Note biografice	969
Indice de referințe biblice	1017
Indice onomastic	1030
Indice de teme selectate	1042

MONAHISMUL, RĂSPUNSUL DESĂVÂRŞIT AL OMULUI LA IUBIREA LUI DUMNEZEU

I. Scurtă istorie

Patericul ilustrează o perioadă de aproximativ două secole (IV și V) de înflorire a vieții monahale anahoretice în pustia egipteană. Apoftegmele Părinților pustiei provin mai ales de la pustnicii care au viețuit în pustia egipteană, dar și de la cei din pustia sinaitică și palestiniană.

În afara Patericului există și alte surse istorice, foarte importante, care provin din epoca respectivă, ai căror autori au cunoscut la fața locului monahismul egiptean și care ne prezintă informații prețioase și le confirmă pe cele ce se regăsesc în apoftegmele Părinților. Sfântul Ioan Casian ajunge în Egipt în jurul anului 380, vizitează mai multe mănăstiri înainte de a ajunge la Schit, unde hotărăște să rămână definitiv. De la el s-au păstrat două lucrări referitoare la monahismul egiptean: *Despre aşezăminte mănăstirești și Convorbiri duhovnicești*²¹. Extrem de utilă

²¹ *De Institutis Coenobiorum et de Octo Principalium Vitiorum Remediis (Institutes)*, ed. M. Petschening, CSEL XVII, Viena 1888. *Conlationes (Conferences)*, ed. M. Petschening, CSEL XIII, Viena, 1886. Publicate în limba română, într-un singur volum: Sfântul Ioan Casian, *Așezăminte mănăstirești și Convorbiri duhovnicești*, PSB 57, trad. de Vasile Cojocaru și David Popescu, Editura IBMBOR, București, 1990.

este și *Istoria Lausiacă* sau *Lavsaiconul*²² care are drept autor pe Paladie. Acesta a viețuit printre monahii din pustia Egiptului între anii 388 și 399, la Nitria, apoi la Chilii, în apropierea lui Evagrie Ponticul, și a cercetat cel puțin o dată Schitul, cunoscând astfel direct cele trei mari centre monahale ale Patericului. Cea de-a treia sursă istorică este lucrarea *Historia Monachorum in Aegypto*. Aceasta cuprinde notele de călătorie ale unui grup deșapte pelegrini care efectuează în iarna anului 394-395 un pelerinaj la mănăstirile din pustia egipteană. Lucrarea s-a păstrat într-o versiune greacă²³ și într-o versiune latină, datorată lui Rufin²⁴. *Istoria monahilor din Egipt* a contribuit mult la răspândirea faimei monahilor din Egipt, atât în Răsărit, cât și în Apus. Din acest punct de vedere cartea „a jucat un rol comparabil cu cel al *Istoriei Lausiace* a lui Paladie, cu care a fost adesea asociată în tradiția manuscrisă”, după cum afirmă Antoine Guillaumont, un cunoscut cercetător al monahismului egiptean²⁵.

Pavel Tebeul

Istoricii datează începuturile monahismului egiptean la sfârșitul secolului al III-lea. Primul pustnic cunoscut cu numele este Pavel Tebeul (227-341). Vor fi existat și

²² Paladius, *Historia Lausiaca*, editată, cu introducere și comentarii de Cuthbert Butler, Cambridge, 1904. Vezi traducerea românească făcută de pr. Dumitru Stăniloae: *Paladie, Istoria Lausiacă (Lavsaicon)*, Editura IBMBOR, București, 2007.

²³ André-Jean Festugière, *Historia Monachorum in Aegypto*, Bruxelles, 1961 (texte grec et traduction; trad. *Les moines d'Orient*, IV/1, Paris, 1964, réimp. avec la trad. et des index, Bruxelles, 1971). Vezi și traducerea românească a arhim. Ioasaf Popa: Timotei Alexandrinul, *Istoria monahilor din Egipt*, Editura Lumea Credinței, București, 2009.

²⁴ Rufinus, *Historia Monachorum in Aegypto*, PL 21, 387-462.

²⁵ Claremont Coptic Encyclopedia, *Historia Monachorum in Aegypto*, 1238b.

înaintea lui monahi care s-au retras în deșert, dar el este primul confirmat de istorie, „având pe Sf. Antonie cel Mare drept martor și pe Fericitul Ieronim drept biograf”²⁶. Sfântul Antonie cel Mare îl întâlnește cu un an înainte ca Sfântul Pavel Tebeul să se sfârșească și va reveni peste un an să-l înmormânteze, la rugămintea pustnicului. Avea 114 ani și se afla în pustie de aproximativ 90 de ani. Pavel Tebeul se retrage în deșert din pricina persecuțiilor din vremea împăratului Decius și a intrigilor rudenilor care-i vănuau avereia moștenită de la părinți. Este posibil ca, mustrat fiind de faptul că a fugit din calea persecuției, care-i putea aduce moartea martirică, Avva Pavel Tebeul să fi rămas în pustie, deschizând astfel calea martirilor conștiinței sau a martirilor pocăinței. Cuviosul Pavel Tebeul va rămâne în memoria vie a Bisericii, fiind pomenit la 15 ianuarie și în Apus, și în Răsărit. Deasupra peșterii unde a viețuit s-a ridicat o mânăstire în sec. al V-lea, în care s-a perpetuat viața monahală până astăzi, cu unele întreruperi pricinuite de vitregiile istoriei.

Antonie cel Mare

Întemeietorul monahismului anahoretic egiptean este considerat Sfântul Antonie cel Mare (251/2-356). S-a spus despre Cuviosul Antonie cel Mare că a avut o aşa de mare influență asupra creștinilor, cu modul lui de viață și cu înțelepciunea dobândită în pustie, încât a „depopulat

²⁶ Michel-Ange Marin, *Vies des pères des désert d'Orient*, Tome I, Editions Magnificat, Monastère des Apôtres, 1971, p. 1. Patrologia Latina, vol. 23, col. 17-28. Bazyli Degórski (ed.), *Edizione critica della «Vita Sancti Pauli Primi eremita» di Girolamo*, Institutum Patristicum “Augustinianum”, ROMA 1987; *Viața Fericitului Pavel, monahul tebeu*, în Fericitul Ieronim, *Trei vieți de monahi. Împotriva lui Helvidius. Epistole*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011; Carolinne White, editor and translator, “*Life of Paul of Thebes by Jerome*” în *Early Christian Lives*. Penguinclassics (London, England: Penguin Books, 1998).

cetățile de locuitoriilor lor și a populat pustia cu colonii de sfinți²⁷. Popularitatea lui s-a datorat și faptului că la foarte puțin timp după moartea sa (undeva între anii 357 și 362), un mare Părinte al Bisericii, Sfântul Atanasie cel Mare, Arhiepiscop al Alexandriei, ucenic apropiat al cuviosului, a scris viața sfântului. Lucrare de început a literaturii aghio-logicice, devenită în scurt timp foarte cunoscută, *Viața și petrecerea Cuviosului Părintelui nostru Antonie*²⁸ va influența hotărâtor dezvoltarea vieții ascetice și răspândirea monahismului în Răsărit și în Apus. În anul 388 este deja tradusă în limba latină de Evagrie, Episcop al Antiohiei²⁹. Sfântul Atanasie cel Mare ne spune că Tânărul Antonie, născut într-o familie de neam bun și bogată, după moartea părinților este determinat să părăsească lumea pentru pustie la auzul a două cuvinte din Evanghelie motivează retragerea din lume și viețuirea în pustie. Primul era îndemnul la desăvârșire, care presupune ca punct de plecare lepădarea de lume: *De voiești să fii desăvârșit, mergi, vinde averea ta, dă-o săracilor și vei avea o comoară în cer! După aceea vino și urmează-Mi* (Matei 19, 21). Cel de-al doilea are în vedere totala încredințare și nădejde în Dumnezeu: *Nu vă îngrijiți de ziua de mâine!* (Matei 6, 34). Urmând aceste îndemnuri, Tânărul Antonie, în vîrstă de douăzeci de ani, împarte toată avereea sa săracilor și începe o viață de nevoință, mai întâi în casa sa și prin împrejurimi, „luând aminte la sine și înfrânându-se cu asprime... căci încă nu erau în Egipt sălașuri dese de retragere, nici nu știa monahul de pustia depărtată, ci oricine voia să ia aminte la sine se mulțumea

²⁷ Michel-Ange Marin, *Vies des pères des désert d'Orient*, Tome I, p. 20.

²⁸ ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Patrologia Graeca, vol. 26, 835-977. Vezi traducerea românească, Sfântul Atanasie cel Mare, *Epistole. Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, trad. de pr. Dumitru Stăniloae, PSB 16, Editura IBMBOR, București, 1988.

²⁹ *Vita Beati Antonii Abbatis*, Patrologia Latina, vol. 73.

să se nevoiască singur, nu departe de satul său”³⁰. Între anii 286 și 306 se va retrage în pustia de est de la Muntele Pispir (astăzi Der-el Memum), pe malul drept al Nilului, unde va trăi în deplină izolare, închis într-un fort roman părăsit, timp de douăzeci de ani. Apoi se va retrage în pustia și mai adâncă, la Muntele Qozlum, nu departe de țar-mul Mării Roșii, unde se va și săvârși la vîrstă de 105 ani. La puțin timp după moartea cuviosului, aici se va întemeia o mânăstire cu numele său, mânăstire ce dăinuie și astăzi. Cuviosul Antonie cel Mare a avut o înrâurire directă sau indirectă asupra tuturor mânăstirilor din pustia Egiptului, „Convingea pe mulți să aleagă viața monahicească, și aşa s-au ivit în munți locașuri de conviețuire singuratică și pustia s-a umplut de monahi care au părăsit toate ale lor și și-au însușit viețuirea cerească... Prin puterea cuvântului lui s-au înființat foarte multe locașuri și pe toate le călăuzea ca un părinte³¹”, după mărturia Sfântului Atanasie. De numele lui sunt legate direct două mari comunități monastice, cea din jurul Pispirului, care ar fi numărat la moartea cuviosului aproximativ 10.000 de călugări, și cea din jurul Muntelui Qozlum, cu aproximativ 5.000 de monahi³². Chiar după ce s-a retras în „muntele cel dinlăuntru”, Avva Antonie vizita obștile de monahi frecvent și era cercetat de monahi pentru îndrumare duhovnicească. Autoritatea sa duhovnicească îl impune posteritatei pe Cuviosul Antonie cel Mare ca „Părinte al monahilor” prin excelență. Sfântul Atanasie cel Mare consemnează această răspândire a numelui și faptelor sale minunate, punând-o pe seama lucrării lui Dumnezeu, care scoate la lumină faptele cele ascunse ale pustnicilor spre folosul celor mulți:

³⁰ *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, p. 193.

³¹ *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, pp. 201-202.

³² Informațiile sunt oferite de Rufin, în *Historia Monachorum in Aegypto*.

„Dovadă a virtuții și a sufletului lui iubitor de Dumnezeu erau vestea despre el răspândită pretutindeni și faptul că toți se minunau de el, fiind dorit chiar și de cei care nu-l văzuseră. Era cunoscut nu prin scrieri, nici prin înțelepciunea cea din afară (laică), nici pentru vreo măiestrie oarecare, ci numai pentru evlavia sa. Și nimeni n-ar putea să ar fi auzit despre el în Spania, în Galia, la Roma, în Africa, câtă vreme ședea ascuns în munte, fără lucrarea care face cunoșcuți pretutindeni pe oamenii săi... Deoarece, chiar dacă aceștia lucrează în ascuns, chiar dacă voiesc să rămână necunoscuți, Domnul îi arată ca pe niște sfeșnice, ca și în felul acesta cei ce aud să cunoască câtă putere dau poruncile lui Dumnezeu ca să fie împlinite și să se aprindă și ei de râvnă pentru a porni pe calea virtuții”³³. Istoricul bisericesc Sozomen scrie despre Cuviosul Antonie că a avut mulți ucenici nu numai în Egipt, ci și „în Libia, în Palestina, în Siria, în Arabia”. Acești ucenici nu se mulțumeau numai cu „a urma ei virtutea sa și modul său de viețuire, ci se străduiau să învețe și pe mulți alții”³⁴. Cuviosul Antonie cel Mare s-a impus în conștiința Bisericii universale și este pomenit la 17 ianuarie de toată lumea creștină.

Nitria

Monahismul ce se va dezvolta în cele trei centre monahale din Egipt, unde se nasc *Apoftegmele Părintilor pustiei*, - Nitria, Chiliile și Schitul -, este legat de Cuviosul Antonie cel Mare. „Izvoarele istorice confirmă legăturile dintre Antonie cel Mare și Macarie Egipceanul, întemeietorul comunității monahale din Schit, precum și legăturile dintre Antonie cel Mare și Avva Ammun, întemeietorul

³³ Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie, pp. 244-245.

³⁴ Sozomen, *Istoria bisericească*, Editura „Cărților Bisericești”, București, 1897, p. 24.